

Jolanta Migdał

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

 <https://orcid.org/0000-0002-4103-6355>

jolamig@amu.edu.pl

Jaka wspólnota: *komunikacyjna* czy *komunikatywna*? – rozważania leksykograficzne

Streszczenie. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie słownikowej historii przymiotników *komunikacyjny* i *komunikatywny*. Ukazanie dziejów obu przymiotników w polskiej leksykografii służy odpowiedzi na pytanie, którym z nich można określić wspólnotę językową. Dane zawarte w słownikach ogólnych języka polskiego, zarówno historycznych, jak i współczesnych pozwalają w kontekście *wspólnoty* uznać oba leksemy za synonimy, chociaż żaden z leksykonów nie odnotowuje połączeń *wspólnota komunikacyjna* / *wspólnota komunikatywna*.

Słowa kluczowe: komunikacja, komunikatywny, komunikacyjny, leksykografia, leksykologia, życie wyrazów

Which community: *komunikacyjna* or *komunikatywna*? – lexicographic considerations

Summary. The aim of this article is to present the dictionary history of the adjectives *komunikacyjny* and *komunikatywny*. The presentation of the history of both adjectives in Polish lexicography is used to answer the question of which of them can be used to define a language community. The data contained in general dictionaries of the Polish language, both historical and contemporary, allow us to consider both lexemes as synonyms in the context of a community, although none of the lexicons records the connections *wspólnota komunikacyjna* / *wspólnota komunikatywna*.

Keywords: communication, communicative, lexicography, lexicology, the life of words

© by the author, licensee Lodz University – Lodz University Press, Lodz, Poland.
This article is an open access article distributed under the terms and conditions
of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: Not applicable

Conflicts of interests: None

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Received: 2025-02-10. Accepted: 2025-06-20.

W 2022 r. na konferencji dotyczącej wspólnotowych uwarunkowań **języka i tekstu** razem z Agnieszką Piotrowską-Wojaczyk próbowałyśmy odpowiedzieć na pytanie: *wspólnotowy*, czyli jaki? Przyglądałyśmy się temu przymiotnikowi w kontekście wspólnoty komunikatywnej w świetle idei zaproponowanej przez Ludwika Zabrockiego. Podkreślałyśmy, że ta

spójna metodologicznie koncepcja stanowi interesujący sposób objaśniania dynamiki zmian językowych. [...] Członkowie takiej wspólnoty, powiązani określonymi relacjami, posługują się typowymi dla niej sposobami porozumiewania się. Znajomość owych sposobów pozwala traktować je jako gwarant efektywnej komunikacji w obrębie danej grupy. Z kolei dla osób spoza wspólnoty ów typowy repertuar językowy może nie być do końca czytelny, a zatem nie będzie sprzyjał udanej komunikacji. W ujęciu komunikacyjnym wspólnota ma łączyć, spajać użytkowników tego samego repertuaru językowego (Migdał, Piotrowska-Wojaczyk 2023: 140).

Według L. Zabrockiego „Wspólnota komunikatywna, jej powstanie i rozwój, stanowią, [...], podstawową siłę napędową do powstawania i rozwoju odpowiednich środków komunikacyjnych” (Zabrocki 1963: 9).

W tym krótkim przypomnieniu pojawiły się dwa przymiotniki: *komunikatywny* i *komunikacyjny*. W ujęciu Zabrockiego wspólnota określana jest jak *komunikatywna*, *komunikacyjne* są środki używane do porozumiewania. Współcześnie jednak wymiennie stosuje się oba przymiotniki w odniesieniu do wspólnoty.

Chcę więc przyjrzeć się obu leksemom w ujęciu leksykograficznym i w takim kontekście odpowiedzieć na pytanie zawarte w tytule: *Jaka jest ta wspólnota?*

Podstawą moich rozważań są dane zamieszczone w słownikach ogólnych języka polskiego, zarówno tych historycznych, dawnych, jak i współczesnych.

Ponieważ oba przymiotniki wiążą się z *komunikacją*, na początku więc należałoby pokazać, co leksykografowie rozumieją pod tym pojęciem.

Najstarsze i jedyne szesnastowieczne poświadczenia leksemu (w formie *kommunikacyja*, a właściwie *communikacyja*) w języku polskim pochodzą z 1583 r. z *Epistomium* Marcina Czechowica w znaczeniu ‘złączenie, związek, wspólność’, jak podają autorzy *Słownika polszczyzny XVI wieku* (dalej: SPXVI; zob. też ESBań; WSJP PAN). Wyraz pochodzi z łaciny: *communicatio* od *communicare* ‘czynić wspólnym’. Niestety autorzy *Elektronicznego słownika języka polskiego XVII i XVIII wieku* (dalej: ESXVII) hasło *komunikacja* zamieszczają na razie tylko w indeksie. Samuel Bogumił Linde (dalej: SL) w swoim *Słowniku języka polskiego*, ilustrując leksem osiemnastowiecznymi przykładami, podaje, że oznacza on ‘udzielenie’ (cytat ze *Zbioru potrzebnych wiadomości* Ignacego Krasickiego: „Komunikacyja w prawie, gdy sąd nakazuje, aby na pierwszym wstępie wszelkie dokumenta stronie przeciwnej były komunikowane”) oraz ‘związek’ (cytaty z *Dykcjonarza* Michała Troca: „Klasztor ten miał z miastem komunikacyją przez podziemne przechody”; „Skrytą ma z nieprzyjacielem komunikacyją”) (SL). Powtarzają i uzupełniają te znaczenia leksykografowie w tzw. *Słowniku wileńskim* (dalej: SWil): 1. *praw.* ‘udzielanie wzajemne sobie dokumentów prawnych przez strony’, 2. ‘związek, stosunek, konszachty’ i 3. ‘droga, przejście’ (SWil). O takim

rozszerzeniu semantycznym pisał też Andrzej Bańkowski (ESBań), podając, że odniesienie *komunikacji* do 'łączności lokomocyjnej albo informatycznej' zaczyna funkcjonować w polszczyźnie od 2. poł. XVIII w. jako zapożyczenie semantyczne z niemieckiego lub francuskiego (ESBań). Zmianę hierarchii semantycznej zauważyli autorzy tzw. Słownika warszawskiego (dalej: SW). Dotychczasowe znaczenie prawnicze zostaje w nim odnotowane jako ostatnie – 4. Na pierwszym miejscu w tej sytuacji pozostaje znaczenie 'związek, stosunek, konszachty, porozumienie', ale – co ciekawe – zaklasyfikowane ono zostaje jako staropolskie. Można więc na tej podstawie wnosić, że rzeczywiście podstawowym staje się znaczenie 'ogólna nazwa środków komunikowania się ludzi, zamieszkających w różnych miejscach, drogi lądowe, wodne, poczty, telegrafy, telefony itd.; przejazd, przejście' (SW). Na kolejnym miejscu wystąpiło znaczenie 'wzajemne udzielanie sobie wiadomości, komunikowanie się' (SW). Takie ujęcie potwierdzają autorzy *Słownika języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego (dalej: SJPDor), notując już tylko dwa znaczenia: 1. 'ruch polegający na utrzymywaniu łączności między odległymi od siebie miejscami odbywający się środkami lokomocji na drogach lądowych, wodnych i szlakach powietrznych; drogi, szlaki i środki lokomocji służące utrzymywaniu tej łączności', 2. 'porozumiewanie się, przekazywanie myśli, udzielanie wiadomości' (SJPDor). Funkcjonują one do dzisiaj, co potwierdzają leksykografowie tworzący kolejne współczesne słowniki języka polskiego w 2. poł. XX i w XXI w. Na ogół słownikarze rozdzielają je, uszczegóławiają lub rozbudowują, np. w *Wielkim słowniku języka polskiego* PAN pod redakcją Piotra Źmigrodzkiego (WSJP PAN) *komunikacja* (artykuł hasłowy opracowany w 2014 r.) to:

- 1a. 'ogół środków lokomocji służących do regularnego przemieszczania się' (komunikacja autobusowa, lotnicza, tramwajowa, trolejbusowa; miejska, publiczna; zastępcza; komunikacja stanęła/stoi; kursowanie komunikacji; podróżować komunikacją *jakąś*; korzystać, skorzystać z komunikacji *jakiejś*);
- 1b. 'regularne przemieszczanie się za pomocą środków lokomocji' (komunikacja autobusowa, lotnicza, tramwajowa, trolejbusowa; miejska, publiczna; poprawa komunikacji; problemy, utrudnienia, zakłócenia w komunikacji; przywrócić/przywracać, wznowić/wznawiać; sparaliżować, utrudniać komunikację);
- 2. 'wzajemne przekazywanie informacji' (komunikacja interpersonalna, międzyludzka; językowa, niewerbalna, werbalna, wzrokowa; narzędzia, środki komunikacji; umożliwić/umożliwiać, utrudniać komunikację);
- 3. 'łączność między urządzeniami' (komunikacja elektroniczna, telefoniczna, telegraficzna; komunikacja między komputerami; przerwać, zablokować; wznowić komunikację);

- 4. ‘możliwość przedostania się z jednego pomieszczenia do drugiego’ (komunikacja między pokojami, między pomieszczeniami; między korytarzem a kuchnią, między przedpokojem a sypialnią; umożliwić/umożliwiać; utrudniać komunikację) (WSJP PAN).

Gdy już wiadomo, jak rozwinęły się w polszczyźnie znaczenia *komunikacji*, należy prześledzić, co w tym kontekście oznacza utworzony od niej przymiotnik *komunikacyjny*.

Już na początku trzeba podkreślić, że sytuacja tego derywatu jest w pewnym sensie dość dziwna. Rzeczownik *komunikacja* – jak przed chwilą zaprezentowano – ma prawie pięciowiekową tradycję funkcjonowania w polszczyźnie, natomiast według danych WSJP PAN (słowniki etymologiczne języka polskiego pomijają takie hasło) przymiotnik *komunikacyjny* jest kilka stuleci młodszy – według chronologizacji WSJP PAN najwcześniejsze poświadczenia używania słowa pochodzą dopiero z 1848 r. z krakowskiego pisma „Jutrzenka” (WSJP PAN). Nie odnotowały takiego leksemu ani SPXVI, ani ESXVII, ani też SL.

Najstarszy zapis leksykograficzny derywatu znalazł się w SWil, czyli w roku 1861, gdzie podane zostało znaczenie: ‘łączący jedno miejsce z drugim’ i przykład połączenia: „Linje komunikacyjne” (SWil). Leksykon ten rozpoczął nieprzerwaną do dzisiaj, do najnowszych słowników, historię leksykograficzną interesującego nas przymiotnika. Niewiele więcej informacji o przymiotniku *komunikacyjny* wniósł kolejny słownik – SW. Autorzy hasła opuścili definicję znaczeniową, ograniczając się do wskazania genezy wyrazu: „przym. od *Komunikacja*” oraz powtórzyli z małym rozszerzeniem przykład kolokacji: „Linje, środki komunikacyjne” (SW). Nowe, nieodnotowane wcześniej znaczenie pojawia się w SJPDor w połowie XX w. (tom z interesującym nas hasłem ukazał się w 1964 r.) jako drugie, czyli związane ze znaczeniem *komunikacji* jako ‘porozumiewanie się, przekazywanie myśli, udzielanie wiadomości’. Autorzy SJPDor zamieszczają tylko jeden ilustrujący cytat wyekscerpowany z „Języka Polskiego” z 1939 r., który brzmi: „Zdaje mi się, że w dziedzinie dialogów, monologów i opisów literackich język spełnia jedynie funkcję środka komunikacyjnego”. Znaczenie to utrwała się w polszczyźnie, o czym świadczą notacje we wszystkich kolejnych słownikach wraz z większym lub mniejszym wykazem połączeń. Poniżej zamieszczam spis tych kolokacji:

- *Słownik współczesnego języka polskiego* pod redakcją Bogusława Dunaja (dalej: SJPDun): sytuacja komunikacyjna;
- *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* pod redakcją Haliny Zgółkowej (dalej: PSWP): kontakt komunikacyjny; zamierzenie komunikacyjne; funkcja, czynność komunikacyjna; środek, efekt komunikacyjny; komunikacyjna funkcja języka; sens komunikacyjny;
- *Inny słownik języka polskiego* pod redakcją Mirosława Bańki (dalej: ISJP): sytuacje komunikacyjne;

- *Uniwersalny słownik języka polskiego* pod redakcją Stanisława Dubisza (dalej: USJP) i *Wielki słownik języka polskiego PWN* pod redakcją Stanisława Dubisza (dalej: WSJP PWN): komunikacyjna rola języka; satelita komunikacyjny;
- *Wielki słownik języka polskiego* pod redakcją Edwarda Polańskiego (dalej: WSPol): komunikacyjna funkcja języka; trudności komunikacyjne;
- WSJP PAN (hasło opracowane 27.02.2018): komunikacyjny pat; akt, aspekt komunikacyjny; funkcja komunikacyjna; bariery, działania, możliwości, procesy, umiejętności komunikacyjne; komunikacyjny i społeczny.

Warto zauważyć, że w żadnym jednak słowniku nie jest to pierwsze, czyli podstawowe, najważniejsze znaczenia przymiotnika, co wynika z hierarchii znaczeń motywującego go rzeczownika *komunikacja*.

Należy też podkreślić, że wyłącznie w ISJP *komunikacja* w analizowanym znaczeniu, a więc także i derywat przymiotnikowy są określone jako słowa książkowe.

I jeszcze jedna bardzo ważna uwaga – w żadnym zbiorze leksykograficznym nie odnotowano połączenia *wspólnota komunikacyjna*.

Pora więc odpowiedzieć na pytanie: czy w kontekście zamieszczonych w słownikach i zaprezentowanych przed chwilą artykułów hasłowych omawiających przymiotnik *komunikacyjny* o znaczeniu ‘związany z porozumiewaniem się, przekazywaniem myśli’ można wspólnotę w ujęciu L. Zabrockiego – czyli grupę osób, w obrębie której to zbiorowości komunikacja językowa dokonuje się bez większych przeszkód, a jej członkowie, powiązani określonymi relacjami, posługują się typowymi dla niej sposobami porozumiewania się i znajomość owych sposobów pozwala traktować je jako gwarant efektywnej komunikacji w obrębie tej grupy (Zabrocki 1963, 1980) – nazwać *komunikacyjną*?

Jestem przekonana, że tak.

Drugi wyraz, który pojawił się jako określenie wspólnoty, to przymiotnik *komunikatywny*.

Słownikarze podają różne możliwe etymologie słowa. Najczęściej przymiotnik *komunikatywny* traktowany jest jako zapożyczenie. Jednak język, z którego wpływem mamy w tym przypadku do czynienia, nie jest dla wszystkich taki sam. Według Andrzeja Bańkowskiego podstawę stanowią leksemy niemiecki *kommunicativ* i francuski *communicatif* (ESBań). Autorzy USJP i WSJP PWN uważają, że polska forma pochodzi od francuskiej *communicatif*; taką wersję prezentuje także SJPDun. Z kolei w PSWP przedstawione są dwie drogi zaistnienia przymiotnika: 1. od łacińskiej formy *communicativus* przez francuską *communicatis* (zauważmy, że tak francuska forma jest inna niż w pozostałych słownikach) i 2. jako derywat od rzeczownika *komunikat* (PSWP). Niestety nie zostało jeszcze opracowane hasło w WSJP PAN. Bańkowski informuje też, że najstarsze poświadczenie wyrazu w polszczyźnie pochodzi dopiero z 1934 r. Etymolog wskazuje także na ówczesne znaczenie ‘rozmowny, skłonny do zwierzeń, ale jak pisze dalej „i ‘zaraźliwy’ o chorobie” (ESBań). Późne zaistnienie przymiotnika *komunikatywny* w polszczyźnie

potwierdzają również słownikowe zapisy. Najstarszy artykuł hasłowy przymiotnika *komunikatywny* pojawił się bowiem dopiero w SJPDor, w tomie, który został opublikowany w 1964 r., ale z całkowicie odmiennym od podanego w ESBań znaczeniem: 'służący do porozumiewania się; nadający się do komunikacji, zrozumiały, wyrazisty' (SJPDor). Autorzy słownika zilustrowali to znaczenie dwoma cytataми – jednym właśnie z 1934 r. z „Rocznika Literackiego”: „Daje stylem komunikatywnym przejmujące, plastycznie ujęte obrazy cierpienia i nędzy, ujawniające talent powieściopisarski czy reportażowy”; drugi cytat: „Język literacki przestaje być językiem pewnych klas, a staje się środkiem komunikatywnym całego narodu” zaczerpnięty został z „Języka Polskiego” z 1950 r. Kolejne zbiory leksykograficzne pokazują modyfikację znaczenia przymiotnika *komunikatywny*: rozszerzanie i precyzowanie. W SJPDun odnotowano jako pierwszą definicję zakresową: 'o tekście, wypowiedzi, utworze literackim, filmowym itp.: zrozumiały, jasny'. Jako drugie znaczenie zapisano to ogólne, kontynuowane z poprzedniego słownika: 'mający związek z porozumiewaniem się' wraz z dwiema kolokacjami: funkcje, sytuacja komunikatywna (SJPDun). Autorzy PSWP hierarchizują oba znaczenia inaczej – jako pierwsze wskazują 'związek z komunikacją, czyli porozumiewaniem się, przekazywaniem informacji, myśli itp.', a dopiero na drugim miejscu umieszczają znaczenie 'łatwy do zrozumienia; prosty, czytelny (zwłaszcza o tekście, dziele literackim, filmowym itp.)'. Przy pierwszym znaczeniu wyszczególniono połączenia: komunikatywna całość, sens komunikatywny i opatrzoną kwalifikatorem *językoznawczy* funkcję komunikatywną języka (PSWP). Kolejny ISJP znowu inaczej analizuje interesujący mnie przymiotnik. Dla autorów tego zbioru po pierwsze 'komunikatywne wypowiedzi, teksty, utwory itp. są zrozumiałe i przystępne dla odbiorców', po drugie 'ktoś, kto jest komunikatywny, łatwo nawiązuje kontakty z ludźmi i dobrze się z nimi porozumiewa' i po trzecie 'komunikatywny to również taki, który ma związek z przekazywaniem myśli i porozumiewaniem się' i w tym znaczeniu jest to słowo książkowe (ISJP). W słownikach pod redakcją Stanisława Dubisza kolejność ponownie jest inna: a) 'o tekście, języku, stylu itp. dzieła literackiego, dzieła sztuki: zrozumiały, jasny'; b) 'odnoszący się do przekazywania myśli, porozumiewania się'; c) 'o człowieku: jasno i precyzyjnie wyrażający swoje myśli, taki, z którym łatwo się porozumieć' (USJP, WSJP PWN). Przy tym drugim, najbardziej ogólnym znaczeniu zapisano połączenia: komunikatywna organizacja wypowiedzi i *język*, funkcja komunikatywna języka. W *Słowniku 100 tysięcy potrzebnych słów* pod redakcją Jerzego Bralczyka (dalej: SBr) leksykografowie wrócili do hierarchii znaczeń z ISJP: 1. 'o tekście, dziele sztuki itp.: zrozumiały'; 2. 'dobrze porozumiewający się z innymi ludźmi' i 3. 'mający związek z przekazywaniem informacji' (SBr). Natomiast w krakowskim WSPol odnotowano tylko dwa znaczenia: 1. 'jasny i zrozumiały dla odbiorcy' i 2. 'o człowieku: jasno wyrażający swoje myśli, taki, z którym łatwo się porozumieć' (WSPol). Jak można wnioskować na podstawie tego przeglądu, zarówno kwestia etymologii, jak i znaczenia przymiotnika *komunikatywny* dla leksykografów nie jest łatwa i jednoznaczna.

W tym momencie warto wrócić do uwag Andrzeja Bańkowskiego, który pisząc o tym leksemie, zamieścił dość dziwną (choć może na tle całego słownika nie powinna ona zaskakiwać) uwagę, że „dzisiaj [rok 2000] wyraz jest nadużywany w innych znaczeniach [przypomnę, że według etymologa *komunikatywny* oznacza ‘rozmowny, skłonny do zwierzeń’ (i o chorobie ‘zaraźliwy’) – przyp. J.M.] (o języku, stylu itp.), także w znaczeniu ‘dający się łatwo wyrazić’” (ESBań).

I podobnie jak w odniesieniu do przymiotnika *komunikacyjny* – w żadnym zbiorze leksykograficznym nie odnotowano połączenia *wspólnota komunikatywna*.

Czas więc odpowiedzieć na pytanie sformułowane i zadane już w odniesieniu do przymiotnika *komunikacyjny*: czy w kontekście zamieszczonych w słownikach i zaprezentowanych przed chwilą artykułów hasłowych omawiających przymiotnik *komunikatywny*, można wspólnotę w ujęciu L. Zabrockiego, tu powtórzę – grupę osób, w obrębie której to zbiorowości komunikacja językowa dokonuje się bez większych przeszkód, a jej członkowie, powiązani określonymi relacjami, posługują się typowymi dla niej sposobami porozumiewania się i znajomość owych sposobów pozwala traktować je jako gwarant efektywnej komunikacji w obrębie tej grupy (Zabrocki 1963, 1980) – nazwać *komunikatywną*?

Jestem przekonana, że tak, jeśli uwzględnimy to ogólne znaczenie ‘związaną z porozumiewaniem się, przekazywaniem myśli’.

I może jeszcze na zakończenie spostrzeżenie potwierdzające moje sądy.

Co prawda na ogół wykazy (słowniki) synonimów nie odnotowują dla przymiotnika *komunikacyjny* bliskoznacznika *komunikatywny* i odwrotnie. Wyjątkiem jednak jest PSWP, w którym taka odpowiedniość została zauważona i zapisana.

Sadzę jednak, nie tylko na podstawie danych leksykograficznych, ale także choćby przy wykorzystaniu pobieżnego oglądu danych z internetu, że współcześnie oba przymiotniki – *komunikacyjny* i *komunikatywny* – w kontekście *wspólnoty* traktowane są niewątpliwie synonimicznie, co sygnalizowałam już na początku mojego tekstu.

Wykaz skrótów

ESBań – Bańkowski A., 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

ESXVII – Gruszczyński W. (red.), *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*, <https://sxvii.pl/> (dostęp: 10.01.2025).

ISJP – Bańko M. (red.), 2000, *Inny słownik języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

PSWP – Zgólkowa H. (red.), 1994–2005, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1–50, Poznań: Kurpisz.

SBr – Bralczyk J. (red.), 2005, *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- SJPDor – Doroszewski W. (red.), 1958–1969, *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- SJPDun – Dunaj B. (red.), 1996, *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa: Wilga.
- SL – Linde S.B., 1854–1860, *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SPXVI – Mayenowa M.R., Peplowski F., Mrowcewicz K., Potoniec P. i in. (red.), 1966–2020, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 1–38, Toruń: Instytut Badań Literackich PAN, <https://spxvi.edu.pl/> (dostęp: 10.01.2025).
- SW – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (red.), 1900–1927, *Słownik języka polskiego* [tzw. Słownik warszawski], t. 1–8, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- SWil – Zdanowicz A., Bohusz-Szyszko M., Filipowicz J. i in. (red.), 1861, *Słownik języka polskiego* [tzw. Słownik wileński], t. 1–2, Wilno: Wydawnictwo Maurycego Orgelbranda.
- USJP – Dubisz S. (red.), 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1–4, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- WSJP PAN – Żmigrodzki P. (red.), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, <https://wsjp.pl/> (dostęp: 10.01.2025).
- WSJP PWN – Dubisz S. (red.), 2018, *Wielki słownik języka polskiego*, t. 1–5, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- WSPol – Polański E. (red.), 2012, *Wielki słownik języka polskiego*, Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.

Literatura

- Migdał J., Piotrowska-Wojaczyk A., 2023, Wspólnotowy, czyli jaki? – rozważania leksykograficzne, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica”, t. 57, s. 139–146. <https://doi.org/10.18778/0208-6077.57.09>
- Zabrocki L., 1963, *Wspólnoty komunikatywne w genezie i rozwoju języka niemieckiego*, t. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Zabrocki L., 1980, *U podstaw struktury i rozwoju języka*, Warszawa-Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.